

Прокopenко Наталія Іванівна,

старший викладач кафедри геодезії та землеустрою, Сумського національного аграрного університету, 40000, м. Суми, вул. Герасима Кондратьєва, 160, e-mail: bilanp79@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-5046-6122>

Prokopenko Nataliia Ivanivna,

Senior Lecturer at the Department of Geodesy and Land Management, Sumy National Agrarian University, 40000, Sumy, Herasyta Kondratieva Str., 160, e-mail: bilanp79@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-5046-6122>

Шафран Андрій Іванович,

аспірант кафедри адміністративного та фінансового менеджменту Національного університету «Львівська політехніка», 79000, м. Львів, вул. С. Бандери, 25, e-mail: Andrii.i.shafran@lpnu.ua, <https://orcid.org/0000-0004-7051-117X>

Shafran Andriy Ivanovych,

Postgraduate Student at the Department of Administrative and Financial Management, Lviv Polytechnic National University, 79000, Lviv, S. Bandery Str., 25, e-mail: Andrii.i.shafran@lpnu.ua, <https://orcid.org/0000-0004-7051-117X>

РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У ПІДТРИМЦІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ І СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙ

Анотація. Мета роботи полягає у визначенні основних аспектів державного регулювання, які сприяють підтримці аграрного сектору та стимулюють впровадження інноваційних рішень у сільському господарстві. Особлива увага приділена аналізу економічних інструментів, законодавчих ініціатив та програм, що спрямовані на підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору та впровадження інновацій у виробничі процеси. У статті розглянуто роль державного регулювання у підтримці аграрного сектору та стимулюванні інновацій у сфері сільського господарства.

Дослідження актуалізує питання ефективного впливу державної політики на розвиток аграрного сектору в умовах глобальних економічних змін та технологічного прогресу. Аналізуються особливості підтримки аграрного сектору, а також способи стимулювання інноваційних технологій з боку держави через різні інструменти регулювання. **Методологія** дослідження ґрунтується на поєднанні системного підходу та теоретичного аналізу концепцій державного регулювання економіки. Використано інституційний підхід для вивчення ролі держави як регулятора та стимулятора інновацій в аграрному секторі. У роботі застосовано теорії державного втручання в економіку, інноваційної економіки та агроекономіки. Основою аналізу є теоретичне осмислення взаємодії між ринковими механізмами та державними регуляторними інструментами. **Наукова новизна** полягає у виявленні нових аспектів державного впливу на інноваційний розвиток аграрного сектора. Зокрема, визначено найбільш ефективні інструменти державної підтримки інновацій, такі як податкові пільги, дотації та гранти, спрямовані на стимулювання впровадження нових технологій у сільському господарстві. **У висновках** роботи підкреслено, що державне регулювання є важливим елементом підтримки аграрного сектора в умовах економічної нестабільності та глобальної конкуренції. Впровадження комплексних заходів державної підтримки сприяє розвитку інноваційної діяльності у сільському господарстві, що, зі свого боку, підвищує продуктивність та стійкість аграрного сектору в довгостроковій перспективі.

Ключові слова: державне регулювання, аграрний сектор, інновації, державна політика, економічні інструменти, інноваційний розвиток, державно-приватне партнерство.

THE ROLE OF STATE REGULATION IN SUPPORTING THE AGRICULTURAL SECTOR AND STIMULATING INNOVATION

Abstract. The purpose of this paper is to identify the main aspects of state regulation that contribute to supporting the agricultural sector and stimulate the implementation of innovative solutions in agriculture. Particular attention is paid to the analysis of economic instruments, legislative initiatives and programs aimed at increasing the competitiveness of the agricultural sector and introducing innovations into production processes. The article discusses the role of state regulation in supporting the agricultural sector and stimulating innovation in agriculture. The study raises the issue of the effective impact of state policy on the development of the agricultural sector in the context of global economic changes and technological progress. The article analyzes the peculiarities of support for the agricultural sector, as well as ways to stimulate innovative technologies by the state through various regulatory instruments. **The research methodology** is based on a combination of a systematic approach and theoretical analysis of the concepts of state regulation of the economy. An institutional approach is used to study the role of the state as a regulator and stimulator of innovation in the agricultural sector. The theories of state intervention in the economy, innovation economics, and agro-economics are applied in the paper. The analysis is based on a theoretical understanding of the interaction between market mechanisms and government regulatory instruments. **The scientific novelty** lies in the identification of new aspects of state influence on the innovative development of the agricultural sector. In particular, the most effective instruments of state support for innovations, such as tax incentives, subsidies and grants, aimed at stimulating the introduction of new technologies in agriculture, have been identified. **The paper concludes** by emphasizing that state regulation is an important element of support for the agricultural sector in the context of economic instability and global competition. The introduction of comprehensive state support measures promotes the development of innovative activities in agriculture, which, in turn, increases the productivity and sustainability of the agricultural sector in the long run.

Key words: state regulation, agricultural sector, innovations, state policy, economic instruments, innovative development, public-private partnership.

Вступ. На сьогодні провідні позиції у виробництві та споживанні сільськогосподарської продукції у світі займають США та ЄС. Вони забезпечують більшу частину світового експорту продукції аграрного сектору (Pallen, 2024). Для США та ЄС характерний високий рівень дер-

жавної підтримки сільського господарства. Державне регулювання та підтримка сільського господарства в іноземних країнах здійснюються за такими основними напрямками: прямі державні платежі; цінове регулювання; компенсація витрат сільгоспвиробників; сприяння роз-

витку ринку; сприяння розвитку виробничої інфраструктури; реалізація екологічних програм в аграрному секторі (Григор'єва, 2019).

Державне регулювання відіграє ключову роль у підтримці аграрного сектору, який є основою економіки багатьох країн, включаючи Україну. Урядові програми та політики спрямовані на стабілізацію цін на сільськогосподарську продукцію, надання субсидій й кредитів фермерам, а також забезпечення доступу до необхідних ресурсів, таких як добрива, насіння та техніка. Крім того, регулювання ринків землі та захист прав власності стимулюють довгострокові інвестиції в агросектор, що є важливим чинником для його стійкого розвитку.

Стимулювання інновацій у сільському господарстві також є важливим аспектом державного регулювання. Запровадження сучасних технологій, таких як цифровізація агропроцесів, біотехнології та екологічно чисті методи виробництва, потребує активної участі держави у формі фінансової підтримки досліджень та розробок, а також створення сприятливих умов для залучення інвестицій у ці сфери. Такі заходи не лише підвищують продуктивність й конкурентоспроможність аграрного сектору, але й сприяють розвитку стійких та екологічно безпечних практик ведення сільського господарства.

Останні дослідження та публікації вказують на зростаюче значення державного регулювання у підтримці аграрного сектору, особливо в умовах глобальних викликів, таких як зміна клімату та нестабільність ринків. Вдовенко Н., Герасимчук С., Грабовський Д., Гуменюк М., Дяченко М., Коробова Н., Логоша Р., Осіпова А., Прунцева Г. відзначають, що регуляторні інструменти, зокрема субсидії, пільгові кредити та державні програми розвитку сільського господарства, сприяють забезпеченню стійкості аграрних підприємств і покращенню їх конкурентоспроможності. Ефективність цих заходів безпосередньо пов'язана з їхньою здатністю адаптуватися до специфічних умов кожної країни та регіону, а також з урахуванням інтересів місцевих громад, що сприяє збалансованому розвитку аграрного сектору. Боліла С., Кириченко Н., Косач І., Осадчук І., Паллен П., Талавіря М. наголошують, що державне регулювання відіграє важливу роль у стимулюванні інновацій у сільському господарстві. Забезпечення доступу до сучасних технологій, фінансування наукових досліджень та розробок, а також підтримка стартапів у сфері агротехнологій є ключовими чинниками для прискорення інноваційного розвитку. Григор'єва Х., Карасаєв С., Кісс А., Кортес А., Лікар-

чук Н., Сус Т. відзначають, що окремо варто відзначити роль держави у створенні сприятливих умов для розвитку аграрних кластерів та технологічних парків, що сприяють інтеграції наукових розробок у виробничий процес.

Метою статті є дослідження ролі державного регулювання у підтримці аграрного сектору та стимулюванні інновацій для забезпечення сталого розвитку економіки.

Роль державного регулювання у підтримці аграрного сектору

Державне регулювання відіграє ключову роль у забезпеченні стабільного розвитку аграрного сектору (Логоша, Дяченко, 2023). Воно створює сприятливі умови для ведення сільського господарства, регулюючи ціни на продукцію, підтримуючи малих і середніх фермерів, надаючи субсидії та пільгові кредити. Це дозволяє зменшити ризики, пов'язані з погодними умовами, коливанням ринкових цін і непередбачуваними економічними змінами (Кириченко, Боліла, Осадчук, 2020). Регуляторна підтримка також стимулює впровадження новітніх технологій і покращення якості продукції, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності аграрного сектору на світовому ринку.

Крім того, держава відіграє важливу роль у захисті довкілля та забезпеченні сталого розвитку сільського господарства. Вона впроваджує екологічні стандарти та надає допомогу у переході на екологічно чистіші методи виробництва (Грабовський, 2023). Регулювання допомагає збалансувати потреби фермерів зі загальними інтересами суспільства, такими як безпека продовольства та збереження природних ресурсів.

Державна підтримка аграрного сектору в теорії економіки передбачає заходи прямого та опосередкованого впливу (табл. 1) (Григор'єва, 2019; Pallen, 2024). Державне регулювання агропромислового сектору та підтримка сільськогосподарських товаровиробників є пріоритетним напрямком аграрної політики більшості розвинених країн. Найбільшу частку в структурі займають кошти на підтримку цін. Регулювання цін передбачає встановлення верхніх та нижніх коливань цін; широку практику товарних інтервенцій; паритет цін на промислову та сільськогосподарську продукцію; підтримку рентабельності ферм та галузей виробництва (Vdovenko, Korobova, 2015). У межах державної підтримки діють цільові ціни на найбільш важливі види сільськогосподарської продукції, що гарантують рівень доходу для ведення розширеного відтворення та диференційовані по місяцях господарського року; заставні ціни (заставні ставки)

у разі, коли ринкові ціни складаються нижче заставної ціни, яка є нижньою межею гарантованих цін; орієнтирні (фіксовані) ціни, що гарантують середнім та великим за розмірами виробництва фермерських господарств певний рівень доходу; дотаційні ціни на експортну сільськогосподарську продукцію (Сус, 2020).

Система ціноутворення спрямована на приведення закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію у відповідність до суспільно необхідних витрат на її виробництво і реалізацію. Вона передбачає моніторинг цін на засоби виробництва та на кінцеву продукцію, витрат і доходів у сільському господарстві (Cortes, Kiss, 2023). Відповідно важливим аспектом організації та регулювання ринків сільськогосподарської сировини й продовольства є контроль за наданням бюджетних дотацій.

Розвиток агропромислового комплексу більшості країн з ринковою економікою (США, Канада, країни ЄС) неможливо уявити без державної підтримки, яка зіграла ключову роль у тому, що ці країни стали найбільшими експортерами продовольства. Рівень цієї підтримки не можна порівняти з українською. У деяких країнах інвестиції в сільське господарство в 1,5–2 рази перевищують ринкову вартість його продукції. У США на розвиток сільського господарства на одиницю продукції вкладається на третину більше коштів, ніж в інші галузі. Субсидії в країнах ЄС досягають половини вартості виробленої товарної продукції, в Японії та Фінляндії – 70%, тоді як в Україні – лише 3,5% (Герасимчук, 2023).

Стимулювання інновацій в аграрному секторі

Сучасний аграрний сектор є ключовою складовою економіки багатьох країн світу, а його розвиток напряму залежить від здатності до впровадження інновацій. Стимулювання інноваційних процесів у сільському господарстві є невід'ємною умовою підвищення продуктивності, покращення якості продукції та зменшення впливу на довкілля (Гуменюк, 2023). В умовах глобальних викликів, таких як зміна клімату, зростання чисельності населення та обмеженість природних ресурсів, питання інноваційного розвитку набувають першочергового значення.

Стимулювання інновацій у сільському господарстві вимагає системного підходу, що охоплює інституційні, економічні та технологічні аспекти. Зокрема, державна політика має сприяти створенню сприятливого середовища для розвитку стартапів, наукових досліджень та комерціалізації їхніх результатів (Карасаєв, Лікарчук, 2023). Крім того, важливу роль відіграє інтеграція освітніх програм, які орієнтовані на підготовку фахівців нового покоління, здатних адаптуватися до викликів сучасного аграрного виробництва. Водночас активна співпраця між агробізнесом, науковими установами та державою є вирішальним чинником у формуванні інноваційної екосистеми, здатної забезпечити довгострокову конкурентоспроможність аграрного сектору.

Наприклад, нова стратегічна програма розвитку аграрного сектору ЄС на 2020–2030 роки зосереджується на трьох ключових напрямках.

Таблиця 1

Заходи прямого та непрямого впливу, які передбачає державна підтримка аграрного сектора в теорії економіки

Заходи прямого державного субсидування	Заходи непрямого державного регулювання
Субсидії на виробництво, тобто надання прямих фінансових виплат фермерам для підтримки виробництва сільськогосподарської продукції.	Цінова політика, тобто регулювання цін на аграрну продукцію через встановлення мінімальних і максимальних рівнів цін.
Субсидії на купівлю техніки та обладнання: держава надає часткове фінансування для закупівлі сільськогосподарської техніки та інноваційного обладнання.	Податкові пільги: надання знижених ставок податків або тимчасові податкові канікули для аграрних підприємств.
Субсидії на страхування, тобто підтримка аграріїв у покритті витрат на страхування врожаю та інших ризиків.	Митна політика, тобто зниження мит на імпорт сільськогосподарської техніки або експортні субсидії для аграрної продукції.
Державне фінансування інновацій, тобто субсидії на дослідження та впровадження новітніх технологій у сільське господарство.	Кредитні гарантії, тобто держава надає гарантії за кредитами, що дозволяє фермерам отримувати пільгові кредити у банках.
Цільові гранти, тобто фінансова підтримка фермерів для розвитку екологічних та органічних технологій.	Розвиток інфраструктури, тобто інвестиції в дороги, зрешувальні системи та логістичні об'єкти, що сприяють розвитку аграрного сектору.
Субсидії на експорт, тобто підтримка експорту аграрної продукції через надання фінансових стимулів експортерам.	Стандартизація та сертифікація, тобто впровадження стандартів якості для сільськогосподарської продукції, що забезпечує доступ до міжнародних ринків.

Джерело: систематизовано на основі (Григор'єва, 2019; Pallen, 2024; Vdovenko, Korobova, 2015)

Перший напрям – підвищення конкурентоспроможності сільського господарства – передбачає реструктуризацію та модернізацію аграрного сектору, підтримку інтеграції та агропродовольчих зв'язків, а також доступ до науково-технічних досягнень і їх впровадження. Важливими аспектами також є забезпечення доступу до інформації та інформаційних технологій, підтримка виробництва нової продукції та кооперації виробників. Другий напрям стосується захисту навколишнього середовища в сільській місцевості. Тут акцент робиться на впровадженні енергозберігаючих технологій, збереженні водних, ґрунтових і лісових ресурсів, а також на зменшенні негативного впливу аграрного сектору на клімат. Третій напрям – підвищення рівня життя у сільських районах й стимулювання несільськогосподарської зайнятості – включає розвиток малого бізнесу, туризму, ремесел, модернізацію сільської інфраструктури, розвиток освіти та інноваційне використання відновлюваних енергетичних джерел (Талавира, Косач, 2023; Осіпова, 2020b).

Грабовський Д., Осіпова А. та Прунцева Г. відзначають, що державне регулювання аграрного сектору й стимулювання інновацій є ключовими елементами розвитку сільського господарства в будь-якій країні. Відповідно сьогодні науковцями розроблені стратегії, які використовуються для підтримки аграрного сектору та стимулювання інновацій, а саме:

- держава має можливість надавати фінансову підтримку фермерам у вигляді субсидій на закупівлю насіння, добрив, техніки, а також на розвиток інноваційних технологій, таких як точне землеробство або біотехнології;

- надання пільгових кредитів для фермерів та аграрних підприємств на модернізацію виробництва та впровадження інновацій;

- інвестування у розвиток доріг, зберігання продукції, системи іригації та іншої інфраструктури, що підтримує аграрний сектор;

- сприяння доступу до внутрішніх й зовнішніх ринків для сільськогосподарської продукції через розвиток експортних програм та створення зон вільної торгівлі;

- стратегія дослідження та розвитку (R&D) – інвестиції в науково-дослідні інститути, які займаються розробкою нових сортів рослин, методів боротьби з хворобами та шкідниками, технологій збереження ресурсів;

- проведення навчальних програм для фермерів з метою підвищення їх знань у галузі сучасних технологій та методів ведення сільського господарства;

- введення стандартів якості продукції та екологічної безпеки, які стимулюють використання інноваційних технологій, що дозволяють досягти відповідності цим стандартам;

- сприяння впровадженню нових технологій через спрощення процедур ліцензування, сертифікації та отримання дозволів;

- надання мікрокредитів та грантів для малих фермерських господарств, щоб підтримати їх у впровадженні нових технологій;

- сприяння створенню фермерських кооперативів для спільного використання ресурсів, таких як техніка, складські приміщення, й доступу до ринків;

- розробка довгострокових стратегій розвитку аграрного сектору, які включають підтримку інновацій та модернізацію галузі;

- розробка програм, які стимулюють експорт сільськогосподарської продукції, що включає просування брендів, підтримку на зовнішніх ринках та підвищення конкурентоспроможності;

- підтримка розвитку цифрових платформ для управління фермерськими господарствами, моніторингу стану посівів, прогнозування врожаїв та інших аспектів;

- створення сприятливого середовища для розвитку стартапів у сфері агротехнологій, включаючи фінансування, акселератори та інкубатори;

- надання субсидій, грантів або податкових пільг для виробників органічної продукції;

- інвестиції в розробку й впровадження технологій, які зменшують негативний вплив на довкілля, таких як біогазові установки, органічні добрива та системи збереження води (Грабовський, 2023; Осіпова, 2020b; Прунцева, 2020).

Висновки. Роль держави в сучасній ринковій економіці є надзвичайно значною. Історична практика та економічна теорія свідчать, що державне регулювання галузей економіки є основою їх стабільного розвитку. Метою державного управління у сфері економіки є створення умов для ефективного функціонування підприємств національного господарства.

Допомога держави має бути адекватною до змін вартості ресурсів, особливо тих, на які вона сама встановлює тарифи. Обмеження імпорту продовольства та девальвація дають державі можливість впровадити програму імпортозаміщення в галузі, зайняти вільну ринкову нішу та наростити обсяги виробництва. Аграрну сферу слід розглядати як основу життя, основу відтворення нації, роблячи ставку на «органічне землеробство», де є всі умови для успішного розвитку, на відміну від розвинених країн, де екосистема

здебільшого знищена, й активно ведеться виробництво генетично модифікованої продукції.

Отже, державне регулювання відіграє ключову роль у підтримці аграрного сектору, забезпечуючи стабільність і захист від економічних ризиків. Важливими аспектами регулювання є субсидії, пільгове кредитування та страхування, які допомагають фермерам витримати коливання ринкових цін і погодних умов. Регулювання також сприяє підтримці продовольчої безпеки та розвитку сільських територій, що є важливим для соціально-економічної стабільності країни.

Стимулювання інновацій в аграрному секторі через державну підтримку дозволяє підвищити продуктивність та ефективність виробництва, зменшити негативний вплив на довкілля та підвищити конкурентоспроможність агропродукції на міжнародному ринку. Держава може сприяти інноваціям через інвестиції в дослідження та розробки, розвиток інфраструктури та створення сприятливих умов для впровадження нових технологій, що, зі свого боку, стимулює зростання галузі та економіки в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: —

1. Герасимчук С. Забезпечення економічної безпеки та стійкості аграрного сектору України в умовах військового та пост-військового стану. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2023. № 1.11. С. 84–97.
2. Грабовський Д. О. Еволюція теоретичних поглядів на формування державної підтримки розвитку аграрного сектору економіки. *Академічні візії*. 2023. № 21. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/download/530/482>
3. Григор'єва Х. А. Державна підтримка сільського господарства України: проблеми правового забезпечення: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика». 2019. 596 с.
4. Гуменюк М., Шпикуляк О., Неміш Д., Шеленко Д. Інституціоналізація державної підтримки розвитку малого аграрного підприємництва в умовах воєнного стану: регіональний аспект. *Вісник аграрної науки*. 2023. № 101.11. С. 67–76.
5. Карасаєв С. У., Лікарчук Н. В. Міжнародні аспекти використання інформаційних технологій у державному управлінні. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2023. № 12. С. 151–163.
6. Кириченко Н. В., Боліла С. Ю., Осадчук І. В. Міжнародний досвід державного стимулювання впровадження інновацій підприємствами аграрного сектору та можливості його використання в Україні. *Таверійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2020. № 2. С. 118–124.
7. Логоша Р., Дяченко М. Теоретико-методологічні основи формування державного регулювання

процесів інноваційного розвитку АПК в умовах глобальних трансформацій. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 11(17). С. 138–152.

8. Осіпова А. А. Ефективність інструментів державної підтримки сільськогосподарського виробництва. *Ефективна економіка*. 2020а. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7975>
9. Осіпова А. А. Напрями державної фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств. *Інтернаука. Серія: Економічні науки*. 2020б. № 4. URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/economic2020/4/5883>
10. Прунцева Г. О. Аналіз ефективності державної підтримки сільськогосподарських підприємств. *Економіка і організація управління*. 2020. № 1(37). С. 79–88.
11. Сус Т. Й. Фінансова політика стимулювання інноваційного розвитку аграрного сектору і механізм її реалізації: зарубіжний досвід. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2020. № 4.35. С. 347–355.
12. Талавиря М., Косач І. Державне регулювання розвитку соціальної інфраструктури аграрного сектору: сучасні аспекти. *Науковий вісник Полісся*. 2023. № 1(26). С. 48–59.
13. Cortes A., Kiss A. Is managerial discretion high in small firms? A theoretical framework. *Small Business Economics*. 2023. № 60.1. P. 157–172.
14. Pallen P. AI for Small Business: From Marketing and Sales to HR and Operations, How to Employ the Power of Artificial Intelligence for Small Business Success. Adams Media. 2024. 240 p.
15. Vdovenko N. M., Korobova N. M. Methods of state regulation of agricultural sector in terms of the orientation of the economy to safety and quality standards. *Wspolraca Europejska*. 2015. № 3(3). Vol. 3. P. 68–80.

REFERENCES: —

1. Herasymchuk, S. (2023). Zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky ta stiiokosti ahrarynoho sektoru Ukrainy v umovakh viiskovoho ta post-viiskovoho stanu [Ensuring economic security and sustainability of the agricultural sector of Ukraine in the conditions of martial law and post-martial law]. *Yevropeyskyi naukovyi zhurnal Ekonomichnykh ta Finansovykh innovatsii – European Scientific Journal of Economic and Financial Innovations*, 1.11, 84–97 [in Ukrainian].
2. Hrabovskyi, D. O. (2023). Evoliutsiia teoretichnykh pohliadiv na formuvannia derzhavnoi pidtrymky rozvytku ahrarynoho sektoru ekonomiky [Evolution of theoretical views on the formation of state support for the development of the agrarian sector of the economy]. *Akademichni vizii – Academic visions*, 21. Retrieved from: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/download/530/482> [in Ukrainian].
3. Hryhorieva, Kh. A. (2019). Derzhavna pidtrymka silskoho hospodarstva Ukrainy: problemy pravovoho zabezpechennia [State support of agriculture

- of Ukraine: problems of legal support]. Kherson: Vydavnychiy dim «Helvetyka» [in Ukrainian].
4. Humeniuk, M., Shpykuliak, O., Nemish, D., Shelenko, D. (2023). Instytutstionalizatsiia derzhavnoi pidtrymky rozvytku maloho ahrarnoho pidpriemnytstva v umovakh voiennoho stanu: rehionalnyi aspekt [Institutionalization of state support for the development of small agrarian entrepreneurship under martial law: a regional aspect]. *Visnyk ahrarnoi nauky – Bulletin of Agrarian Science*, 101.11, 67–76 [in Ukrainian].
 5. Karasaiev, S. U., Likarchuk, N. V. (2023). Mizhnarodni aspekty vykorystannia informatsiinykh tekhnolohii u derzhavnomu upravlinni [International aspects of the use of information technology in public administration]. *Mizhnarodni vidnosyny: teoretyko-praktychni aspekty – International relations: theoretical and practical aspects*, 12, 151–163 [in Ukrainian].
 6. Kyrychenko, N. V., Bolila, S. Yu., Osadchuk, I. V. (2020). Mizhnarodnyi dosvid derzhavnoho stymulivannia vprovadzhennia innovatsii pidpriemstvamy ahrarnoho sektoru ta mozhlyvosti yoho vykorystannia v Ukraini [International experience of state stimulation of innovation by agricultural enterprises and the possibility of its use in Ukraine]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk. Seriya: Ekonomika – Tavrian Scientific Bulletin. Series: Economics*, 2, 118–124 [in Ukrainian].
 7. Lohosha, R., Diachenko, M. (2023). Teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannia derzhavnoho rehulivannia protsesiv innovatsiinoho rozvytku APK v umovakh hlobalnykh transformatsii [Theoretical and methodological bases of formation of state regulation of the processes of innovative development of the agro-industrial complex in the context of global transformations]. *Aktualni pytannia u suchasni nautsi – Topical issues in modern science*, 11(17), 138–152 [in Ukrainian].
 8. Osipova, A. A. (2020a). Efektyvnist instrumentiv derzhavnoi pidtrymky silskohospodarskoho vyrobnytstva [Efficiency of instruments of state support for agricultural production]. *Efektyvna ekonomika – Effective economy*, 6. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7975> [in Ukrainian].
 9. Osipova, A. A. (2020b). Napriamy derzhavnoi finansovoi pidtrymky silskohospodarskykh pidpriemstv [Directions of state financial support for agricultural enterprises]. *Internauka. Seriya: Ekonomichni nauky – Internauka. Series: Economic Sciences*, 4. Retrieved from: <https://www.inter-nauka.com/issues/economic2020/4/5883> [in Ukrainian].
 10. Pruntseva, H. O. (2020). Analiz efektyvnosti derzhavnoi pidtrymky silskohospodarskykh pidpriemstv [Analysis of the effectiveness of state support for agricultural enterprises]. *Ekonomika i organizatsiia upravlinnia – Economics and organization of management*, 1(37), 79–88 [in Ukrainian].
 11. Cus, T. Y. (2020). Finansova polityka stymulivannia innovatsiinoho rozvytku ahrarnoho sektoru i mekhanizm yii realizatsii: zarubizhnyi dosvid [Financial policy of stimulating the innovative development of the agricultural sector and the mechanism of its implementation: foreign experience]. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 4.35, 347–355 [in Ukrainian].
 12. Talavyria, M., Kosach, I. (2023). Derzhavne rehulivannia rozvytku sotsialnoi infrastruktury ahrarnoho sektoru: suchasni aspekty [State regulation of the development of social infrastructure of the agricultural sector: modern aspects]. *Naukovyi visnyk Polissia – Scientific Bulletin of Polissya*, 1(26), 48–59 [in Ukrainian].
 13. Cortes, A., Kiss, A. (2023). Is managerial discretion high in small firms? A theoretical framework. *Small Business Economics*, 60.1, 157–172 [in English].
 14. Pallen, P. (2024). AI for Small Business: From Marketing and Sales to HR and Operations, How to Employ the Power of Artificial Intelligence for Small Business Success. Adams Media [in English].
 15. Vdovenko, N. M., Korobova, N. M. (2015). Methods of state regulation of agricultural sector in terms of the orientation of the economy to safety and quality standards. *Wspolraca Europejska*, 3(3), 3, 68–80 [in English].